

НАЗВЫ ПТУШАК У ФАЛЬКЛОРНЫХ ТЭКСТАХ: СЕМАНТЫЧНЫЯ АПАЗІЦЫІ, УЖЫВАННЕ Ў ПЕРАНОСНЫМ ЗНАЧЭННІ

Ліманаўская І.К.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Арніталагічная сімволіка займае важнае месца ў вуснапаэтычнай творчасці беларускага народа. Птушкі прадстаўлены ў народнай культуры як зборна, так і індывідуальна. У птушак больш выразна, чым у іншых жывёл, выяўляецца апазіцыя *чысты* – *нячысты*, якая ахоплівае амаль усіх птушак і супадае з апазіцыяй *бяшчодны* – *драпежны*. Да нячыстых птушак адносяцца, галоўным чынам, драпежныя і шкодныя: усе вораны, сарока, начныя драпежнікі (сава, сыч), а таксама верабей, удод, качка, кулік, да чыстых – голуб, ластаўка, жаваранак, бусел, лебедзь [1, с. 520].

Актуальнасць нашага артыкула ў тым, што ў ім упершыню прааналізаваны семантычныя апазіцыі назваў птушак у фальклорных тэкстах беларускага народа.

Мэта артыкула – выяўленне і апісанне арніталагічных найменняў, што ўступаюць у семантычныя апазіцыі, аналіз пераносных значэнняў назваў птушак.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужыла картатэка, сабраная аўтарам з фальклорных твораў [1; 3–6]. Выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. Шматзначнасць, поліфункцыянальнасць і полісемічнасць кожнай назвы птушак будзе разгледжана праз семантычныя апазіцыі. Пры гэтым трэба ўлічваць 2 факты: 1) адна і тая ж назва можа ўжывацца ў розных семантычных апазіцыях; 2) у паўсядзённым жыцці назва птушкі можа несці станоўчую канатацыю, аднак у фальклорных тэкстах праявіць адмоўную канатацыю і наадварот.

Разгледзім 4 семантычныя апазіцыі: *чысты* (*святый, боскі*) / *нячысты* (*д'ябальскі, злы*); *свой* / *чужы* (*дзікі*); *бяшчодны* / *драпежны*; *мужчына* / *жанчына* (*пачатак*).

Семантычная апазіцыя *чысты* (*святый, боскі*) / *нячысты* (*д'ябальскі, злы*) прадстаўлена ў багатай колькасці фальклорных тэкстаў. Разгледзім, напрыклад, такія пары лексем, як *ластаўка* – *варона*: “У Бога адна шанаваная птушка – *ластаўка*” [6, с. 148]; *Калі варона каркае – бяда будзе*” [6, с. 70];

бусел – *сарока*: “Дзе *бусел* вядзецца – там *шчаслівае месца*” [6, с. 91]; “*Сарока* на хвасце прынесла”;

голуб – *певень*: “*Голуб* варкуе – цяпло чую” [6, с. 296]; “*Каму што, а пегую бойка*” [6, с. 93];

сокал – *сава*: “*Сава* не родзя *сокала*” [4, с. 67]; “*Там, дзе і совы не кугакаюць*”;

салавей – *верабей*: “Быў бы сад, а *салаўі* прыляцяць” [6, с. 254]; “*Верабі* крупы склявалі, а сініцу за гэта ў клетку пасадзілі” [6, с. 254];

журавель – *зязюля*: “*Прыляцелі жураўлі* – цяпло сустракай” [6, с. 196]; “*Калі зязюля* закукуе на голае дрэва, то будзе голад” [6, с. 254].

Як было выяўлена, семантычная апазіцыя *чысты* / *нячысты* ў назвах птушак прадстаўлена выразней, чым у іншых жывёл, яна ахоплівае амаль усіх птушак і супадае з семантычнай апазіцыяй *бяшчодны* / *драпежны*.

Семантычная апазіцыя *свой* / *чужы* (*дзікі*) сустракаецца ў фальклорных тэкстах вельмі часта, аднак не ўсіх птушак можна раскласіфікаваць па групах, таму што свойскіх птушак значна менш, чым дзікіх. Разгледзім наступныя прыклады: *певень* – *сыч*: “У добрай гаспадыні і *певень* нясецца” [6, с. 188]; “Дзе сава і *сыч* – там носа не тыч” [6, с. 68];

курыца – *шчыгол*: “*Куры* церабяцца і купаюцца – будзе дождж” [6, с. 99]; “Гэта, паночак, ехаў мой пан і сустрэўся з знаёмай паняю, і тая пані падарыла яму дзікага *шчыгла*” (“Мужык і пан”) [1, с. 315];

качка – *дрозд*: “На лапатах ходзіць” (*Качка*) [3, с. 133]; “Кожнаму *дрозду* на свайму гнязду” [6, с. 68];

індык – *галка*: “Узыйшоў на двор, заржаў, нібы конь” (*Індык*) [3, с. 133]; “Без роднай мамачкі заклуюць *галачкі*” [6, с. 132];

гусь – *грак*: “Белы, як снег, надуўся, як мех, гагоча, рагоча, як жарабок” (*Гусь*) [3, с. 164]; “*Гракі* цяпла не прыносяць” [1, с. 138].

Вельмі цікавай з’яўляецца семантычная апазіцыя *мужчына* / *жанчына*, не ўсе ведаюць, які пачатак нясуць у сабе назвы птушак. Найчасцей птушкі, што абазначаюць мужчынскі і жаночы пачаткі, характарызуюць мужчын і жанчын адпаведна, напрыклад, *верабей* – *курыца*: “На свайм сметніку і *верабей* гаспадар” [6, с. 351]; “*Курыца* – не птушка, нявестка – не дачушка” [6, с. 140];

сокал – *гусь*: “Пазнаюць *сокала* на палёту, а саву – на наглядзе” [6, с. 67]; “Сама пані пышна, на лапатах выйшла, рогам воду піла” (*Гусь*) [3, с. 123];

певень – *ластаўка*: “Не яздок, а са шпорамі, не стораж, а ўсіх будзіць” (*Певень*) [3, с. 164]; “Адна *ластаўка* вясны не робіць” [6, с. 374];

крумкач – зязюля: “Бачыць Тром-сын – б’юцца пры дарозе выдра з **крумкачом**. І так б’юцца – кроўю сплываюць. **Крумкач** выдру дзюбаю дзяўбе, а выдра **крумкача** зубамі грызе” (“Тром-сын безыменны”) [1, с. 149]; “Што гэта за маці, што дзяцей сваіх не бачыць” (**Зязюля**) [3, с. 141].

Да птушак жаночага пачатку адносяцца таксама *голуб, лебедзь, сава*, да птушак мужчынскага пачатку – *грак, арол, дрозд* [5, с. 120].

Метафарызацыя – семантычны працэс выбару наймення на аснове прадметнага, прыкметавага ці функцыянальнага падабенства двух розных аб’ектаў; у шырокім сэнсе – любы від выкарыстання слоў ў пераносным значэнні [6, с. 437].

Мы даследавалі метафарызацыю назваў птушак са станючым і адмоўным значэннем, раскласіфікавалі прыклады на 2 групы адпаведна – са станючым і з адмоўным значэннем. Найчасцей праяўляецца метафарызацыя ў дачыненні да чалавека.

Так, станючае значэнне маюць выдзеленыя назвы птушак, у якіх “схаваны” рысы чалавека, у наступных прыкладах: “**Курка** на зярнятку ключець, а сыта бываець” [4, с. 195]; “**Трапіцца і сляпой курцы** зярнятка знайсці” [4, с. 195]; “**Трапіцца крачку** малому злавіць рыбку хутчэй, як старому” [6, с. 259]; “**Кожны кулік** сваё балота хваліць” [4, с. 66]; “**Увосень і грач** – багач” [4, с. 88]; “**Баця** глядзіць на вадку, а ўглядаецца пад вадку” [4, с. 66];

адмоўнае значэнне – у прыкладах “**Сарока** – калу, а кол – усяму сялу” [6, 254]; “**Курыца** толькі ад сябе грабе” [4, с. 195]; “**Певень** – і той мае свае звычкі” [6, с. 250]; “Як адна **сарока** хвост задзярэ, то за ёю ўсе” [6, с. 27]; “Не бачыць **сава**, якая сама” [6, с. 313]; “Раскажаш пра **вераб’я**, а перакажуць пра **жураўля**” [6, с. 334].

Заклучэнне. Прааналізаваныя намі семантычныя апазіцыі *чысты / нячысты, свой / чужы, мужчына / жанчына* дазваляюць больш выразна ўбачыць ролю птушак у жыцці беларускага народа. Праз семантычныя апазіцыі мы прасачылі адметнасць і непаўторнасць кожнай назвы птушкі, а таксама сэнс, які нясе ў сабе кожнае найменне. Птушкі з’яўляюцца неад’емнай часткай жыцця беларусаў, іх уяўленняў пра свет, жыццё, побыт. У фальклору вельмі выразна адлюстравана роля птушак: яны маюць сувязь з каляндарным цыклам, могуць прыносіць благія і добрыя весткі, звязаны са зменай надвор’я, з рухам сонца, прадказваюць лёс. Асобныя назвы птушак успрымаюцца як сімвалічныя: *сарока* прыносіць весткі, *крумкач* – смерць, *зязюля* – багачце, замужжа, смерць, *сава* – найчасцей мацярынства або хваробу і смерць, *воран* – благія весткі ці смерць.

Літаратура:

1. Беларускі фальклор. Хрэстаматыя / Пад рэд. П.Ф. Глебкі. – Мінск: Выш. шк., 1970. – 656 с.
2. Гура, А.В. Символика животных в славянской народной традиции / А.В. Гура. – Москва: Индрик, 1997. – 910 с.
3. Загадкі / НАН Беларусі, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору; Склад. М.Я. Грынблат, А.І. Гурскі; рэд. тома А.С. Фядосік. – 2-е выд., выпр. і дапрац. – Мінск: Бел. навука, 2004. – 363 с.
4. Прыказкі і прымаўкі. Том 1. / Рэд. А.С. Фядосік. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – 557 с.
5. Шамак, А.А. Міфалогія Старажытнай Беларусі / А.А. Шамак. – Мінск: Сэр-Віт, 2004. – 240 с.
6. Янкоўскі, Ф.І. Беларускія прыказкі, прымаўкі і фразеалагізмы / Ф.І. Янкоўскі. – Мінск: Акадэмія навук БССР, 1962. – 556 с.

ФАКТОИДЫ В КОММУНИКАТИВНОМ ПРОСТРАНСТВЕ НЕМЕЦКИХ ИНТЕРНЕТ-СМИ: СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Лосева Н.А.,

студентка 5 курса ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь

Научный руководитель – Лавицкий А.А., канд. филол. наук

Воздействие на читателя всегда входило в число приоритетных задач СМИ. В современных медиаизданиях эта функция претерпела некоторые изменения: сегодня все чаще говорят о манипулировании общественным сознанием, что связано не только с определенными социальными или политическими ориентациями массовых изданий, но и экономическими условиями усиления конкуренции на информационном рынке. Исходя из всего вышеперечисленного наше исследование является актуальным. Следствием таких тенденций стало появление в различных СМИ нового жанрового вида публицистического текста – фактоида.

Цель работы – выявить тематические особенности фактоидов в коммуникативном пространстве немецких Интернет-СМИ.

Материал и методы. В ходе исследования были проанализированы популярные немецкоязычные информационные Интернет-контенты: Deutsche Tageszeitung, Spiegel Online, FOCUS Online, Deutschland Welt Info. Методы исследования: метод сплошной выборки, описательный метод, классификационный метод.

Результаты и их обсуждение. Термин *фактоид* был введен в научный обиход американским романистом Номаном Мейлером в 1973 г. Ученый определил его как «факты, не существовавшие до того, как они появились в журнале или газете» [1]. В Большом толковом словаре мы нашли следующее определение фактоида: 1) опубликованное официальное сообщение, которое принимается за истину как результат самого факта появления его в печати; 2) информация, публикация, недостойная доверия, или со-